

Landbruks- og matdepartementet

Strategi

Nasjonalt strategi for økologisk jordbruk

Nasjonalt strategi 2018-2030

Nasjonal strategi for økologisk jordbruk

Sammendrag

Jordbrukets samfunnsoppdrag er lønnsom og trygg matproduksjon i tråd med forbrukernes interesser, produksjon av fellesgoder og bidrag til sysselsetting og verdiskaping. Landbrukspolitikken har fire overordnede mål; matsikkerhet, landbruk over hele landet, økt verdiskaping og bærekraftig landbruk med lavere utslipp av klimagasser.

Økologisk matproduksjon skal først og fremst bidra til at etterspørselen etter økologisk mat kan dekkes av norsk produksjon så langt det er mulig. Dette vil bidra til økt matmangfold samt mulighet for næringsutvikling og verdiskaping tilknyttet de gårdene som driver økologisk produksjon. Økologisk jordbruk inngår også som en naturlig del av et mangfoldig og bærekraftig norsk jordbruk der FNs bærekraftsmål nr. 2: *Utrydde sult, oppnå matsikkerhet og bedre ernæring, og fremme bærekraftig landbruk* er særlig relevant som en overordnet føring for utvikling av det økologiske jordbruket. Samtidig er det en potensiell målkonflikt mellom en økt satsing på økologisk produksjon og mål om økt matproduksjon og å redusere klimagassutslippene fra jordbruket.

Regjeringen legger til grunn at utviklingen av økologisk produksjon og forbruk må skje med utgangspunkt i markedet og etterspørselen etter økologiske produkter, på lik linje med øvrig jordbruksproduksjon. Dette innebærer at jordbruket og markedsaktørene må forventes å fylle en slik etterspørsel med de varene som det er forutsetninger for å produsere i Norge.

Regjeringens mål er å stimulere til økologisk produksjon som er etterspurt i markedet. Dette er lagt til grunn for utformingen av strategien. Strategien gjelder for perioden 2018–2030. Strategien skal vurderes midtveis i perioden i lys av markedsutviklingen.

Strategiske hovedgrep

- Etablere et «Økologiprogram» som overbygning for hovedområdene i strategien, som tar utgangspunkt i prioriterte utfordringer i ulike deler av verdikjeden og bidrar til en målrettet og effektiv bruk av virkemidler over Jordbruksavtalen
- Opprette et dialogforum med deltagelse fra sentrale aktører innenfor økologisk produksjon, foredling, omsetning og forbruk. Utgangspunktet er behovet for mer samordnet innsats mellom ulike aktører og organisasjoner som jobber med økologisk mat i ulike deler av verdikjeden

I tillegg til disse hovedgrepene, vektlegger strategien innsats rettet inn mot tre hovedområder:

Kunnskap og kompetanse

- Bidra til forskning, utvikling og innovasjon
- Utdanningsmuligheter på videregående, fagskole-, høyskole- og universitetsnivå
- Bidra til rådgivning og kompetansebygging
- Fortsatt bidra til arbeid med sentrale problemstillinger knyttet til økologisk produksjon av frukt og bær, grønnsaker, melk og storfekjøtt og korn, samt innen storhusholdning,
- Etablere et nasjonalt jordprogram på tvers av miljø, klima og driftsform

Legge til rette for økologisk produksjon

- Bruke virkemidler over jordbruksavtalen til å stimulere produksjon i tråd med etterspørsel
- Videreføre regelverksutvalget for økologisk produksjon
- Se kommende regelverkskrav i sammenheng med virkemiddelbruk og behov for FoU og rådgivning

Utvikling av en effektiv verdikjede

- Utvikle matnasjonen Norge
- Bidra til informasjon til omsetningsledd og forbrukere
- Starte et arbeid med å forbedre statistikkgrunnlaget

Foto: Debio

Innhold

1	Innledning.....	5
2	Muligheter for økologisk produksjon i Norge	7
2.1	Markedsutvikling	7
2.2	Produksjonsgrunnlag	9
2.3	Økologisk produksjon sitt bidrag til utvikling av det norske jordbruket.....	9
3	Mål og strategiske hovedgrep	12
3.1	Målbilde	12
3.2	Samarbeid med aktørene i verdikjeden.....	12
3.3	Økologiprogram og dialogforum	13
4	Innsatsområde 1: Kunnskap og kompetanse	14
4.1	Forskning, utvikling og innovasjon	14
4.2	Utdanning.....	18
4.3	Rådgiving og kompetansebygging	18
5	Innsatsområde 2: Legge til rette for økologisk produksjon.....	20
5.1	God økonomi i økologisk produksjon.....	20
5.2	Regelverk for økologisk produksjon	21
6	Innsatsområde 3: Utvikling av en effektiv verdikjede.....	25
6.1	Markedsaktørene sin innsats for å utvikle en effektiv varestrøm	25
6.2	Informasjon til omsetningsleddet.....	27

1 Innledning

Det har over lang tid vært en målrettet satsing på økologisk jordbruk. Siden 2009 har det hvert år blitt bevilget i størrelsesorden 130–160 mill. kroner til utvikling av økologisk produksjon. Av disse er om lag 100 mill. kroner i direkte tilskudd i form av husdyrtilskudd og arealtilskudd. Dette er tilskudd som gis til de økologiske produsentene på toppen av de øvrige tilskuddene som gis til øvrig jordbruksproduksjon. I tillegg til direkte tilskudd er det årlig bevilget 30–45 mill. kroner i utviklingsmidler til økologisk landbruk.

Det siste styringsdokumentet som tar for seg satsingen på økologisk jordbruk som helhet er en handlingsplan for økologisk landbruk fra 2009. Med bakgrunn i de endrede politiske ambisjonene og markedsmulighetene for produsenter som produserer økologisk mat er det nå utarbeidet en strategi for økologisk produksjon som viser retning for arbeidet med økologisk produksjon fremover.

Strategien tar utgangspunkt i Meld. St. 11 (2016–2017) Endring og utvikling. En fremtidsrettet jordbruksproduksjon og Prop. 141 S (2016–2017) Endringer i statsbudsjettet 2017 under Landbruks-

og matdepartementet (Jordbruksoppjøret 2017 m.m.). Strategien legges frem for Stortinget.

Arbeidet med strategien har vært gjennomført i dialog med relevante aktører. En arbeidsgruppe bestående av Landbruks- og matdepartementet, Klima- og miljødepartementet, Norsk Bonde- og Småbrukarlag, Norges Bondelag og Økologisk Norge har utarbeidet et notat med innspill til strategien, som har vært et viktig bidrag i arbeidet.

Det ble videre satt ned en referansegruppe for å sikre en bred involvering av relevante aktører i hele verdikjeden. Referansegruppa har hatt 2 møter. Det er også arrangert et innspillsmøte og aktørene har blitt oppfordret til å sende inn skriftlige innspill til Landbruks- og matdepartementet.

Foto: Debio

Overordnede mål for norsk jordbruk

Jordbrukets samfunnsoppdrag er lønnsom og trygg matproduksjon i tråd med forbrukernes interesser, produksjon av fellesgoder og bidrag til sysselsetting og verdiskaping. Landbrukspolitikken har fire overordnede mål; matsikkerhet, landbruk over hele landet, økt verdiskaping og bærekraftig landbruk med lavere utslipp av klimagasser.

Økologisk matproduksjon skal først og fremst bidra til at etterspørselen etter økologisk mat kan dekkes av norsk produksjon så langt det er mulig. Dette vil bidra til økt matmangfold samt mulighet for næringsutvikling og verdiskaping tilknyttet de gårdene som driver økologisk produksjon. Regjeringen legger til grunn at de samme prinsippene skal gjelde for økologisk produksjon som for jordbruksproduksjonen generelt, dvs. at utviklingen av den økologiske jordbruksproduksjonen må skje med utgangspunkt i markedet og betalingsviljen for økologiske produkter. Dette innebærer at jordbruket og markedsaktørene må forventes å fylle en slik etterspørsel med de varene som det er forutsetninger for å produsere i Norge. Regjeringens mål på området er følgelig å stimulere til økologisk produksjon som er etterspurt i markedet.

FNs bærekraftsmål er internasjonale overordnede mål for en bærekraftig utvikling frem mot 2030. Bærekraftbegrepet omfatter både økonomiske, sosiale og miljømessige dimensjoner. De økonomiske og sosiale dimensjonene ligger i målene om matsikkerhet og økt verdiskaping. Den miljømessige dimensjonen omfatter ivaretagelse av jordbrukets kulturlandskap, naturmangfold og tilgjengelighet for allmennheten. Økologisk jordbruk inngår som en naturlig del av et mangfoldig og bærekraftig norsk jordbruk der bærekraftsmål nr. 2: *Utrydde sult, oppnå matsikkerhet og bedre ernæring, og fremme bærekraftig landbruk* er særlig relevant som en overordnet føring for utvikling av det økologiske jordbruket.

I økologisk produksjon stilles ekstra krav til miljø og dyrevelferd i produksjonen. Økologiske driftsformer uten bruk av kjemisk-syntetiske plantevernmidler og mineralgjødning, kombinert med vekstskifte, har positiv effekt for biologisk mangfold, jordkvalitet og jordstruktur. En viktig årsak til å videreutvikle økologisk jordbruk er derfor driftsformens bidrag til å gjøre norsk jordbruk mer miljøvennlig, ved at økologisk jordbruk i seg selv er mer miljøvennlig og ved at erfaringer og kunnskap fra

økologiske driftsformer kan overføres til det konvensjonelle jordbruket.

Det kan være en potensiell målkonflikt mellom en økt satsing på økologisk produksjon og mål om økt matproduksjon og å redusere klimagassutslippene fra jordbruket. Det er imidlertid usikkerhet knyttet til tallgrunnlaget for klimagassutslipp både fra konvensjonell og økologisk produksjon. I økologisk produksjon er det normalt noe lavere avlinger og behov for mer areal per produserte enhet enn i konvensjonell produksjon. Hvor mye lavere avlingene er i økologisk produksjon sammenliknet med konvensjonell produksjon varierer mye mellom produksjoner, gårdsbruk og år. Studier som har sammenliknet klimagassutslipp fra konvensjonelle driftsformer med økologiske driftsformer finner at økologisk produksjon har like eller høyere klimagassutslipp per produserte enhet enn konvensjonell produksjon. Klimagassutslippene per arealenhet er like eller lavere i økologisk produksjon sammenliknet med konvensjonell produksjon¹. Klimagassutslippene fra jordbruket varierer med ulike produksjoner, med en hovedvekt på utslipp fra husdyrproduksjonen. Ettersom det i økologisk produksjon ikke kan benyttes mineralgjødning, må man i denne driftsformen i stor grad basere seg på mer bruk av husdyrgjødsel. Økologisk produksjon krever tilgang på husdyrgjødsel og/eller grønningsgjødsling, og vil dermed kunne gjøre det mer krevende å øke andelen planteproduksjon, som ville ha gitt lavere klimagassutslipp. Ved å unngå bruk av mineralgjødning, slik man gjør i økologisk produksjon, vil man imidlertid også redusere klimagassutslipp knyttet til produksjon av mineralgjødning. Mye tyder på at det er store forbedringspotensialer knyttet til utslipp av klimagasser i både konvensjonell og økologisk driftsform² og det er derfor behov for et bedre kunnskapsgrunnlag om de mest klimavennlige driftsformene i jordbruket.

¹ Solemdal, Liv og Serikstad, Grete Lene (2015). Økologisk landbruk sin spydspissfunksjon. NIBIO rapport. Vol.: 1, Nr.: 87, 2015.

² Solemdal, Liv og Serikstad, Grete Lene (2015). Økologisk landbruk sin spydspissfunksjon. NIBIO rapport. Vol.: 1, Nr.: 87, 2015.

2 Muligheter for økologisk produksjon i Norge

2.1 Markedsutvikling

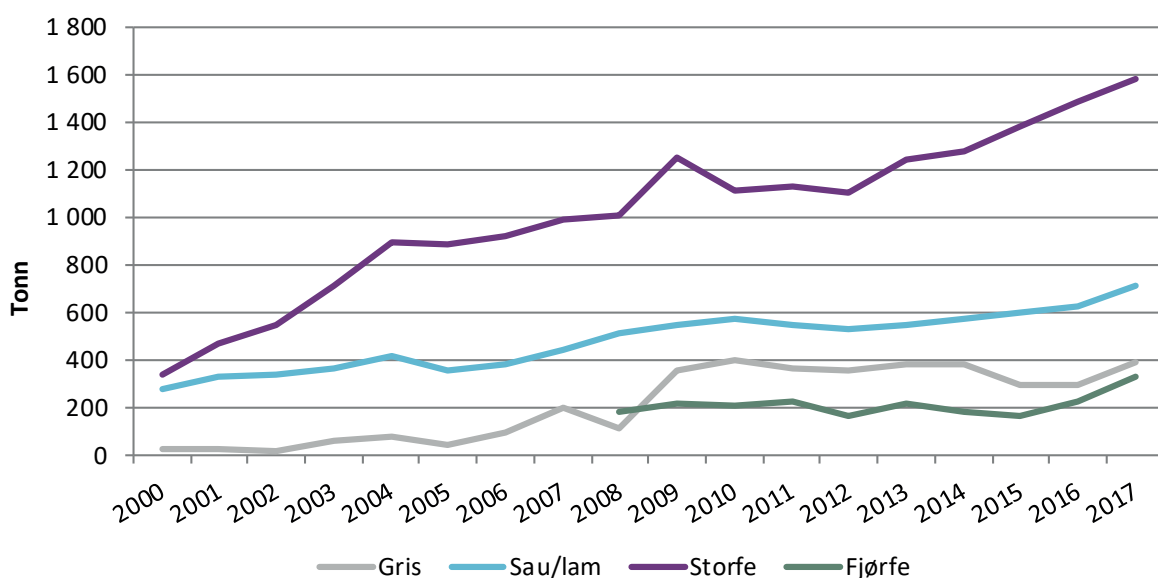
Den overordnede utviklingen viser at produksjonen av økologiske produkter siden 2000 har økt for de fleste produksjoner, mens den for enkelte produksjoner har vært stabil. Samtidig har det vært en sterk økning i omsetningen, og det er markedspotensial for økt produksjon av norske økologiske varer.

Figur 2.1 viser utviklingen i produksjonen av økologisk kjøtt fordelt på dyreslag. Produksjonen av rødt kjøtt har økt jevnt siden 2012, men andelen økologisk av total norsk kjøttproduksjon er imidlertid lav. Det har også vært en økning i produksjon av fjørfe og svin, men dette utgjør fortsatt lave volumer. Produksjonen av økologiske egg har hatt en sterk vekst siden 2012, mens produksjonen av økologisk melk har gått noe ned siden 2013.

Figur 2.1 Norsk produksjon av økologisk kjøtt av gris, sau/lam, storfe og fjørfe i perioden 2000–2017

* Vi mangler produksjonstall for fjørfekjøtt før 2008, men vet at produksjonen var lav.

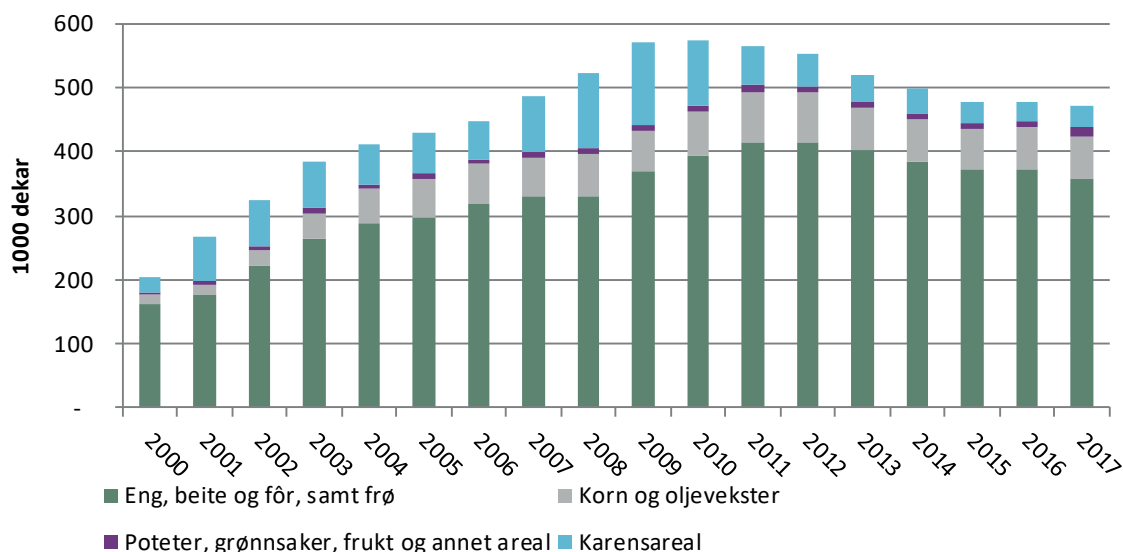
Kilde: Animalia, Grøstadir AS og Landbruksdirektoratet

Figur 2.2 Utvikling i økologisk areal for planteproduksjon og karens, 2000–2017

Kilde: Landbruksdirektoratet og Debio, tall for 2017 per 31.12.2017

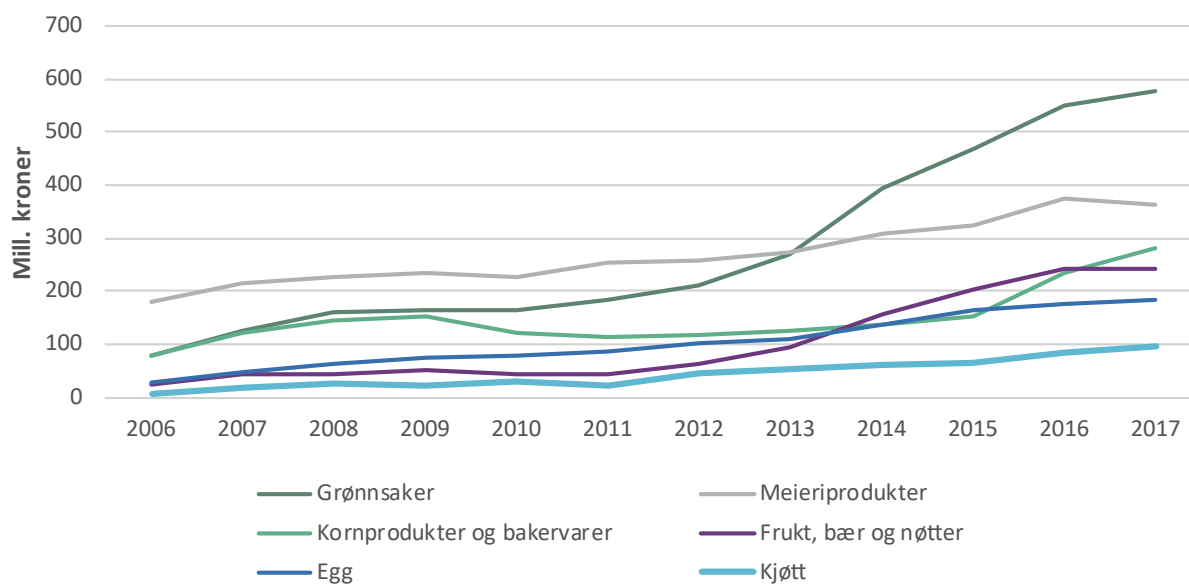
Figur 2.2 viser utvikling i økologisk areal for planteproduksjon og areal under omlegging til økologisk drift (karensareal). Arealet til økologisk produksjon økte frem mot 2012, men har siden gått ned, med en svak økning i areal til poteter, grønnsaker og frukt. Arealet til korn har også økt de to siste årene. Arealer i karens har gått ned årlig siden 2009, men økte fra 2016 til 2017. I 2017 utgjorde areal i økologisk drift 4,4 prosent av totalt jordbruksareal.

duktkategoriene som er viktige for norsk landbruk: grønnsaker, frukt, bær, kornprodukter og bakervarer, meieriprodukter, egg og kjøtt. Samlet omsetning av økologiske matvarer i dagligvarehandelen var på 2,63 mrd. kroner i 2017. Dette inkluderer både norsk og importert økologisk vare. Til sammenligning er omsetningen av det som er definert som lokalmat på om lag 5 mrd. kroner. Etterspørselen etter økologiske varer må derfor fremdeles anses som begrenset.

Siden 2011 har omsetningen av økologisk mat i dagligvarehandelen hatt en jevn økning for de fleste varegrupper. Det har vært en positiv utvikling i pro

Figur 2.3 Utvikling i omsetning av økologiske matvarer i produktkategorier som er viktige for norsk landbruk, 2006–2017

Kilde: Landbruksdirektoratet / Nielsen

For omsetning gjennom storhusholdning, Bondens marked, abonnement, bakeri og spesialbutikker, helsekostkjedene og Vinmonopolet har det vært en jevn vekst de siste årene. Den var fra 2016 til 2017 på om lag 9 pst., og det utgjorde om lag 1,5 mrd. i 2017. Etterspørsel etter økologiske varer gjennom disse kanalene er derfor et viktig og voksende marked for omsetning av økologiske produkter. Omsetningstallene via disse kanalene er ikke like detaljerte som for omsetningstall via dagligvarehandelen.

Selv om omsetningstrendene kan variere mellom år, viser de siste årenes markedsutvikling en økning i omsetningen av økologiske varer, også for produkter det er mulig å produsere mer av i Norge, dvs. grønnsaker, frukt, bær, kornprodukter og bakervarer, meieriprodukter, egg og kjøtt. Potensialet for økt norsk produksjon er per i dag størst for økologiske grønnsaker, kornprodukter og frukt. For noen produkter, særlig kjøtt og melk, er det mye av varene som er produsert som økologisk som blir solgt videre som konvensjonelle varer. At industrien ikke finner lønnsomhet i at de økologiske produktene når frem til omsetningsleddet som økologisk merket vare, tyder på at merverdien til økologiske produkter i markedet ikke veier opp for kostnadene i industrien. Ved en økt økologisk produksjon av disse varegruppene kan man derfor også risikere at mye av det økte volumet ikke blir omsatt som økologisk. Denne utfordringen er omtalt særskilt i kapittel 6.1. Ferdig barnemat, der andelen økologisk vare er relativt høy, produseres ikke Norge. Det ser derfor ut som at økning i omsetning av blant annet denne varegruppen i stor grad tas ut gjennom økt import.

2.2 Produksjonsgrunnlag

Det naturgitte ressursgrunnlaget og de klimatiske forutsetningene for jordbruksproduksjon spiller en stor rolle både for hvor det ligger til rette for ulike produksjoner og for avlingsnivået. Den norske vekstsesongen er kort og jordbruksarealene spredt. Klimaet i Norge gjør at avlingene per arealenheter er lavere enn i mange andre europeiske land. Innenfor landets grenser er det i tillegg markante klimatiske forskjeller og kontraster mellom kyst og innland³.

³ Adler S. A., Frøseth R. B., Hykkeryd A. L., Stubhaug E., Milford A. B., Havstad L. T og Bakken A. K. (2017). Kunn-

Regelverket for økologisk produksjon er en viktig rammebetingelse. Regelverket er en del av EØS-avtalen, og er gjennomført i Norge gjennom Økologiforskriften⁴. Regelverket er fastsatt som forordninger, og har flere unntaksmuligheter og overgangsordninger. Utover fleksibiliteten som er nedfelt i regelverket er det imidlertid ikke rom for nasjonale tilpasninger. Det forventes at nytt EU-regelverk trer i kraft fra 2021, som vil erstatte gjeldende regelverk på området. Regelverket for økologisk produksjon gir enkelte utfordringer for økologisk produksjon i Norge, se kapittel 5.2. for nærmere mer omtale.

Det er ulike utfordringer for økologisk drift avhengig av ressursgrunnlaget i de ulike områdene og på den enkelte gård. Landbrukspolitikken i stort og innretningen av virkemidler for øvrig har også betydning for hvor i landet, og i hvilket omfang, det drives ulike produksjoner.

2.3 Økologisk produksjon sitt bidrag til utvikling av det norske jordbruket

I økologisk produksjon stilles ekstra krav til miljø og dyrevelferd i produksjonen. Økologiske driftsformer uten bruk av kjemisk-syntetiske plantevernmidler og mineralgjødsel, kombinert med vekstskifte, har positiv effekt for biologisk mangfold, jordkvalitet og jordstruktur. En viktig årsak til å videreutvikle økologisk jordbruk er derfor at driftsformen kan bidra til å gjøre norsk jordbruk mer miljøvennlig. Økologisk produksjon bidrar til dette både gjennom den økologiske produksjonen i seg selv og ved at erfaringer og kunnskap fra økologiske driftsformer kan overføres til det konvensjonelle jordbruket. Samtidig er det en potensiell målkonflikt mellom en økt satsing på økologisk produksjon og mål om økt matproduksjon og å redusere klimagassutslippene fra jordbruket. Studier som har sammenliknet klimagassutslipp fra konvensjonelle driftsformer med økologiske driftsformer, finner at økologisk produksjon har lik eller høyere klimag-

skapsbehov i økologisk landbruk. NIBIO Rapport;3 (118) 2017. NIBIO (2017): Utsyn over norsk landbruk. Tilstand og utviklingstrekk 2017. NIBIO bok, Vol.3 nr 10/ 2017.

⁴ <https://lovdata.no/dokument/SF/for-skrift/2017-03-18-355>

assutslipp per produserte enhet enn konvensjonell produksjon, men at utslippene per arealenhet er lik eller lavere for økologisk produksjon⁵.

Norsk plante- og dyrehelse er blant verdens beste og et viktig konkurransefortrinn for norsk jordbruk generelt. Det er gjennomgående god dyrevelferd i Norge, og husdyrholderne er ansvarsbevisste og kunnskapsrike. På miljøområdet har man arbeidet bevisst og målrettet for å integrere miljøverdier og miljøhensyn i jordbruksdriften. Dette sammen med liten grad av «industrialisering», medfører at avstanden mellom økologiske og konvensjonelle driftsformer er mindre i norsk jordbruk enn i mange andre land det er naturlig å sammenligne seg med. Det finnes likevel områder der kunnskap opparbeidet i den økologiske driftsformen kan overføres til konvensjonell drift.

I NIBIOs rapport «Økologisk landbruk sin spydspissfunksjon»⁶ pekes det på at økologisk jordbruk har en rolle som læringsarena, korrektiv og spydspiss i

⁵ Solemdal, Liv og Serikstad, Grete Lene (2015). Økologisk landbruk sin spydspissfunksjon. NIBIO rapport. Vol.: 1, Nr.: 87, 2015. NIBIO, Tingvoll.

⁶ Solemdal, Liv og Serikstad, Grete Lene (2015). Økologisk landbruk sin spydspissfunksjon. NIBIO rapport. Vol.: 1, Nr.: 87, 2015. NIBIO, Tingvoll.

arbeidet for å gjøre norsk jordbruk mer miljøvennlig og bærekraftig. Rapporten viser til at økologisk og konvensjonelt jordbruk, som ulike driftskonsepter, har mye å lære av hverandre. Økologisk jordbruk har blant annet påvirket praksis i den øvrige jordbruksdriften på områder som dyrevelferd, bruk av plantevernmidler, gjødsling og jord- og plantekultur. Praktisk erfaring fra de økologiske gårdene og FoU-arbeid knyttet til økologisk jordbruk har overføringsverdi til det konvensjonelle jordbruket.

Boks 2.1 Plantedyrking¹

Sentrale elementer i økologisk jordbruk er vekstskifte, organisk gjødsel og bruk av belgvekster som skaffer seg plantetilgjengelig nitrogen via Rhizobium-bakterier som lever i knoller på røttene. Dette er metoder som har vært kjent og brukt i lang tid, men som jordbruket langt på vei hadde gått bort fra. Sterk gjødsling med kunstgjødsel eller husdyrgjødsel til eng gjør at graset utkonkurrerer kløver. Økologisk jordbruk gjeninnførte disse metodene, og de er på vei tilbake også innen deler av konvensjonelt jordbruk.

¹ Solemdal, Liv og Serikstad, Grete Lene (2015). Økologisk landbruk sin spydspissfunksjon. NIBIO rapport. Vol.: 1, Nr.: 87, 2015. NIBIO, Tingvoll.

Foto: Debio

Boks 2.2 Plantevern¹

Bruk av kjemiske plantevernmidler er som en hovedregel ikke tillatt i økologisk produksjon. Forskning og praksis innen økologisk produksjon viser at det er mulig å drive jordbruk uten slike midler. I flere tiår har det vært arbeidet med utvikling av integrert plantevern i konvensjonelt jordbruk, der målet er å redusere bruken av kjemiske plantevernmidler til et minimum. Metoder som er utviklet i det økologiske jordbruket for å drive jordbruk uten kjemisk plantevernmidler har også blitt tatt i bruk i det konvensjonelle jordbruket. Eksempelvis for ugraskontroll i korn og radkulturer, og bruk av insektnett mot insektangrep.

¹ Solemdal, Liv og Serikstad, Grete Lene (2015). Økologisk landbruk sin spydspissfunksjon. NIBIO rapport. Vol.: 1, Nr.: 87, 2015. NIBIO, Tingvoll.

Boks 2.3 Husdyr og dyrevelferd¹

I økologisk jordbruk er det viktig å legge til rette for naturlig adferd i husdyrholdet, noe som også blir reflektert i regelverket. Tilgang til utearealer, valgfrihet, krav om naturlig lys i husdyrrom og detaljerte krav til oppstalling og større arealer per dyr er eksempler på bestemmelser som skal bidra til at husdyr får mulighet til naturlig adferd. For alle husdyrslag er det eksempler på at det økologiske regelverket har hatt bestemmelser som er pålagt i det generelle regelverket mange år senere.

¹ Solemdal, Liv og Serikstad, Grete Lene (2015). Økologisk landbruk sin spydspissfunksjon. NIBIO rapport. Vol.: 1, Nr.: 87, 2015. NIBIO, Tingvoll.

3 Mål og strategiske hovedgrep

3.1 Målbilde

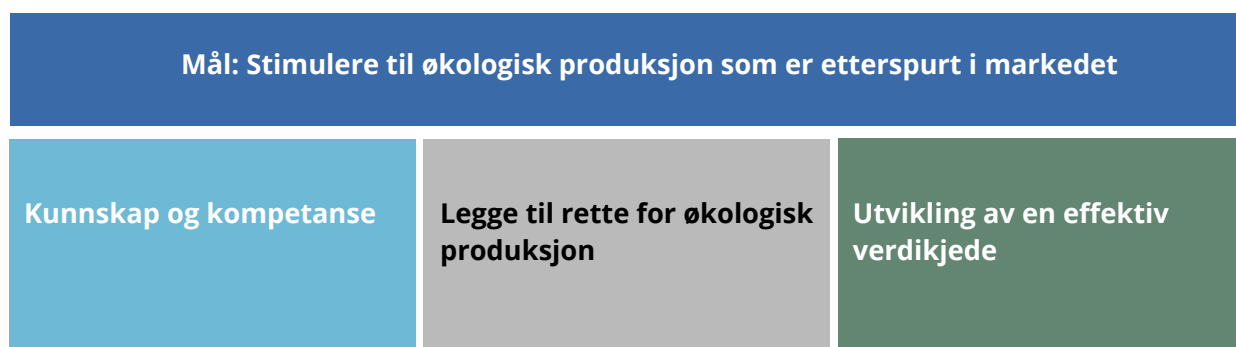
De nasjonale målene for landbrukspolitikken etablerer sammen med internasjonale målsettinger og forpliktelser et overordnet målbilde, jf. kap. 1. Mål og innsatsområder i strategien er forankret i disse.

Regjeringen legger til grunn at utviklingen av økologisk produksjon og forbruk må skje med utgangspunkt i markedet og etterspørselen etter økologiske produkter, på lik linje med øvrig jordbruksproduksjon. Dette innebærer at jordbruket må forventes å fylle en slik etterspørsel med råvarer vi har forutsetninger for å produsere i Norge. Videre

må markedsaktørene, dvs. foredlings- og omsetningsledd, forventes å sørge for at de økologiske produktene kommer frem til forbrukerne som økologisk merket vare, og at forbrukerne blir tilbudt det produktmangfoldet av økologiske varer de til enhver tid etterspør i den grad det er lønnsomt.

Norsk jordbruk skal ha mulighet til å produsere økologisk mat i tråd med etterspørselen og markedspotensialet for økologiske produkter. *Mål for strategien er å stimulere til økologisk produksjon som er etterspurt i markedet. Innsatsen skal rettes inn mot tre områder: Kunnskap og kompetanse, legge til rette for økologisk produksjon og utvikling av en effektiv verdikjede.*

Figur 3.1 Mål og innsatsområder

Markedsmuligheter for økt produksjon av norske økologiske varer

Utviklingen i etterspørselen etter økologiske produkter bidrar til markedsmuligheter for norsk jordbruk, og åpner muligheter for produsenter som vil legge om til, eller øke sin eksisterende økologiske produksjon. Sammen med økologisk jordbruk sitt bidrag til å utvikle det norske jordbruket i en mer miljøvennlig retning, gir denne utviklingen muligheter for å øke den økologiske produksjonen i Norge.

Ettersom markedet er lite innebærer dette at relativt små årlige svingninger i omsetning vil kunne få store konsekvenser for produksjonen, og omvendt. Selv om man må akseptere markedsmessige svingninger i kortere perioder, må en balanse mellom produksjon og forbruk likevel etterstrebes.

Tidsramme

Strategien gjelder for perioden 2018–2030. Strategien skal vurderes midtveis i lys av markedsutviklingen.

3.2 Samarbeid med aktørene i verdikjeden

For å kunne utvikle økologisk produksjon er det nødvendig å løse utfordringer i hele verdikjeden. Dette er utfordringer aktørene i verdikjeden, dvs. markedsaktører, private virksomheter, interesseorganisasjoner og produsenter, selv må ha et hovedansvar for å løse. En sentral del av arbeidet med strategien har derfor vært å avklare hva ulike ledd i verdikjeden ser på som de viktigste utfordringene og mulighetene for utvikling av økologisk produksjon fremover, hva de selv kan bidra med

og hvilke områder der det kan være grunnlag for offentlige bidrag. En god oppfølging og gode resultater av strategien krever et godt samarbeid mellom private og offentlige aktører.

3.3 Økologiprogram og dialogforum

Det skal etableres et «Økologiprogram» som overbygning for hovedområdene i strategien. Utgangspunkt for programmet er prioriterte utfordringer i ulike deler av verdikjeden. Økologiprogrammet skal bidra til en målrettet og effektiv bruk av virkemidler over Jordbruksavtalen. Programmet skal gi retning for en langsiktig prioritering av de ulike virkemidlene innen økologisk produksjon og se dem i sammenheng. Årlige utlysninger av tilskudd til utviklingstiltak innen økologisk jordbruk vil innrettes med utgangspunkt i Økologiprogrammet.

Landbruks- og matministeren vil ta initiativ til at det opprettes et dialogforum for sentrale aktører innenfor økologisk produksjon, foredling, omsetning og forbruk. Opprettelsen av et dialogforum skjer med

utgangspunkt i behovet for mer samordnet innsats mellom ulike aktører og organisasjoner som jobber med økologisk mat i ulike deler av verdikjeden. Gjennom dette skal dialogforumet bidra til å skape et velfungerende marked for økologisk produksjon. Forumet skal i begrenset grad diskutere virkemidler. Relevante aktører i verdikjeden for økologisk produksjon oppfordres til å delta aktivt i dialogforumet.

Dialogforumet skal bidra til:

- å identifisere utfordringer i verdikjeden
- at medlemmene i dialogforumet kan løse utfordringer selv eller i samarbeid med andre medlemmer
- at medlemmene får nytte av erfaringer fra, og dialog med, andre medlemmer.
- arbeidet med å utvikle Økologiprogrammet ved at aktuelle problemstillinger og mulige løsninger spilles inn i utviklingen av programmet

Dialogforumet skal også vurdere behovet for å opprette et eget FoU-forum som kan komme med innspill til FoU-behov innen økologisk produksjon, bidra til kunnskapsspredning og informasjon, formidling av søknadsmuligheter og arbeide for økt innovasjon.

Foto: Debio

4 Innsatsområde 1: Kunnskap og kompetanse

Økologisk produksjon er en kunnskapsintensiv driftsform som har større agronomiske utfordringer enn konvensjonell produksjon. Forskning, utvikling og innovasjon vil kunne løse konkrete utfordringer og flaskehalsar i hele verdikjeden for økologisk produksjon og knyttet til enkeltproduksjoner, samt bidra til ytterligere utvikling av det økologiske jordbruket. Samtidig kan kunnskap og erfaringer fra økologisk jordbruk bidra til utviklingen av et mer miljøvennlig jordbruk generelt.

4.1 Forskning, utvikling og innovasjon

Forskning, utvikling og innovasjon er viktig for å øke konkurransekraften og verdiskapingen i jordbruket og tilhørende industri. Grunnleggende kunnskap for å oppnå mer produktiv, ressurseffektiv, bærekraftig og robust produksjon av mat må stå sentralt. Forskning og innovasjon som involverer alle ledd i verdikjeden vil bidra til produksjon av de økologiske råvarene som egner seg best ut fra jordsmonn og klima, for videreforedling og til at det utvikles produkter i samsvar med hva forbrukerne ønsker.

Foto: Debio

Boks 4.1 Viktige forskningsmiljøer for forskning på økologisk produksjon og forbruk

Norsk institutt for bioøkonomi (NIBIO) skal gjennom forskning og kunnskapsproduksjon bidra til matsikkerhet, bærekraftig ressursforvaltning, innovasjon og verdiskaping innenfor verdikjedene for mat, skog og andre biobaserte næringer. Norsk senter for økologisk landbruk (NORSØK) arbeider med forskning, rådgiving og formidling av kunnskap innen fagområdene økologisk landbruk og matproduksjon, miljø, bærekraft og fornybar energi. NORSØK systematiserer og formidler kunnskap om økologisk landbruk både muntlig og skriftlig til ulike målgrupper og er dermed en viktig aktør i kunnskapsoppbygging. Norges miljø- og biovitenskapelige universitet (NMBU) skal gjennom studier og forskning møte de store globale spørsmålene om miljø, bærekraftig utvikling, bedre folke- og dyrehelse, klimautfordringer, fornybare energikilder, matproduksjon og areal- og ressursforvaltning. Veterinærinstituttet (VI) er et biomedisinsk forskningsinstitutt og Norges ledende fagmiljø innen biosikkerhet for fisk og landdyr. Kjerneaktivitetene er forskning, innovasjon, overvåking, risikovurdering, rådgiving og formidling i tillegg til diagnostikk. RURALIS skal gjennom samfunnsvitenskapelig forskning og forskningsbasert utviklingsarbeid gi kunnskap og idéer for allmenheten, privat næringsliv, offentlig virksomhet og FoU-sektoren, og gjennom det bidra til å skape sosiokulturell, økonomisk og økologisk bærekraftig utvikling i og mellom bygd og by. Fridtjof Nansens Institutt driver uavhengig forskning om internasjonal miljø-, energi- og ressursforvaltningspolitikk.

Behov for mer kunnskap

Jordbruket er en kunnskapsintensiv næring, og de fleste av kunnskapsbehovene som gjelder for konvensjonelt jordbruk er også gjeldende for økologisk jordbruk. Forskning innen landbruks- og matsektoren er i stor grad relevant for alle typer produksjoner, og det er ikke alltid noe klart skille mellom forskning innen økologisk og konvensjonelt jordbruk. Det kan også være en betydelig overføringsverdi av kunnskap mellom disse. Samtidig er det spesifikke kunnskaps- og forskningsbehov som er knyttet til økologisk produksjon. Rapporten

«Kunnskapsbehov i økologisk landbruk»⁷ viser at det er behov for mer kunnskap om både agronomi, miljø, økonomi og samfunnsmessige problemstillinger for å løse alt fra helt spesifikke utfordringer i enkeltproduksjoner til større tverrfaglige prosjekter for å utvikle bærekraftige produksjonssystemer og verdikjeder. Det er også behov for mer kunnskap for å kunne beskrive virkningen som økologisk mat har for matproduksjonen, klima, miljø og helse.

Et av de mest sentrale virkemidlene knyttet til FoU innen økologisk jordbruk er Norges forskningsråds program BIONÆR. BIONÆR har som hovedmål å utløse forskning og innovasjon for verdiskaping i norske biobaserte næringer. Matsikkerhet, mattrygghet og klima- og miljømessige aspekter står sentralt i programmet. BIONÆR deltar i en rekke internasjonale satsinger og fellesutlysninger innenfor programmets tematiske ansvarsområder, blant annet innen temaet økologisk jordbruk. Andre relevante virkemidler er blant annet Forskningsmidlene for jordbruk og matindustri (FFL og JA), der økologisk jordbruk er ett av flere prioriterte tema, SkatteFUNN-ordningen (for bedrifter), MILJØFORSK-programmet (Forskningsrådet) og Regionale forskningsfond (RFF). Regjeringen vil fortsatt legge til rette for forskning og innovasjon gjennom eksisterende virkemidler og programmer. Næringsaktører og organisasjoner oppfordres til å være en aktiv dialogpartner for myndigheter og forskningsmiljøer ved å synliggjøre kunnskapsbehov innen økologisk produksjon.

⁷ Adler S. A., Frøseth R. B., Hykkeryd A. L., Stubhaug E., Milford A. B., Havstad L. T og Bakken A. K. (2017). Kunnskapsbehov i økologisk landbruk. NIBIO Rapport;3 (118) 2017.

Boks 4.2 Økologisk spesialkorn – hverdagsprodukter med smaksfortrinns og helseaktive sammensetning

Prosjektet «Smakskorn» er et innovasjonsprosjekt som er tildelt midler av Norges forskningsråds BIONÆR-program. Bedriften Økologisk spesialkorn Skandinavia AS ønsker å produsere en serie nye økologiske hverdagsprodukter av korn fra tradisjonelle kornarter som svedjerug, spelt, nakenhavre og nakenbygg. «Smakskorn» vil være velegnet for rask tilberedning og vil kunne brukes som alternativt tilbehør til middagsmat, i salater og desserter, samt som ingrediens i f.eks. bakervarer og müsli. Prosjektet har også som mål å oppnå et større mangfold og tilbud av helseaktive og økologiske produkter samtidig som en verdiøkning oppnås langs hele verdikjeden.

FoU- og innovasjon for økt produktmangfold, volum og kvalitet

Nye produkter og produksjonsmåter, nye markeder og bedre utnyttning av råvarene vil kunne gi muligheter for ytterligere vekst i sektoren. Næringen har selv hovedansvaret for å ta i bruk eksisterende virkemidler for å effektivisere bedriftene og utvikle nye produkter. Næringsaktører oppfordres til å satse på innovasjon, FoU-arbeid og produktutvikling som er relevant for utviklingen av økologisk produksjon.

SkatteFUNN-ordningen har som formål å motivere norsk næringsliv til å øke sin satsing på forskning og utvikling. Antall prosjekter med merkelappen økologisk som har fått støtte fra SkatteFUNN har vært stabilt de siste årene, men kunne trolig ha vært høyere, da jordbrukssektoren generelt ikke benytter ordningen i den grad det er mulighet for. Mange av prosjektene som søker om støtte går også under begrepene lokalmat, bærekraft, bio-økonomi og produkter med lave karbonavtrykk.

Boks 4.3 Utvikling av nettbasert handel av økologisk mat

Med støtte fra SkatteFUNN har Kolonihagen AS utviklet en ny handelsplattform for å lette tilgangen, distribusjon, salg og markedsføring av økologiske landbruksprodukter. Prosjektet har gitt spinn-off til en ny distribusjonsplattform som tar i bruk helt ny teknologi for å optimalisere ruter, som har gitt påviselig miljøgevinst ved kortere kjøredistanse og færre biler for å transportere mat til sluttbrukere.

Systematisk arbeid i foredlingsleddet er nødvendig for å bidra til økning i produktmangfold, volum og kvalitet. Det må utvikles produkter som tilfredsstiller de krav og behov som etterspørres av forbrukerne.

Foto: Åsmund Seip / Heia Folk / Debio

Foredlingsleddet må også få nødvendig veiledning og bygge opp kompetanse om særskilte forhold knyttet til økologisk produksjon. NOFIMA har siden 2000 årlig mottatt utviklingsmidler til produktutvikling, veiledningsbesøk, fagkurs og andre kompetansetiltak rettet mot matforedlingsbedrifter og storhusholdningskjøkken som arbeider med økologisk mat. Prosjektets overordnede mål er å bidra til økning i bredde, volum og kvalitet av tilgjengelige økologiske matprodukter i alle omsetningsledd. NOFIMAs arbeid skal vurderes som en del av utviklingen av Økologiprogrammet.

Boks 4.4 Nofimas prosjekt Økomat

Prosjektet har fire tiltak:

1. Produktutviklingsprosjekter for matforedlingsbedrifter og storhusholdning
2. Veiledningsbesøk hos matforedlingsbedrifter
3. Kompetansetiltak og fagkurs for bedrifter/storhusholdning
4. Kommunikasjon, kontakt og kunnskaps-spredning

Den ene målgruppen er bedrifter som foredler eller ønsker å foredle økologiske råvarer og produsere økologiske handelsvarer (dvs. ikke råvareproduksjon). Den andre målgruppen er storhusholdninger, både offentlige og private, med muligheter for vekst og volum.

Foto: Debio

Boks 4.5 Innovasjon Norge

Satsingen på økologisk produksjon sees på som en integrert og prioritert del av Innovasjon Norges arbeid med næringsutvikling i landbruket. For økologiske produksjoner må man være innforstått med at markedet er i en oppbyggingsfase. Innovasjon Norge har økologisk produksjon som et prioritert område i alle fylker. Prosjekter innen økologisk produksjon prioriteres først ved likhet mellom prosjektene ellers. For prosjekter med restriksjoner (gris, konsumeggproduksjon, kylling og kalkun) kan det gis støtte til utvidelse eller nyetablering av økologisk produksjon når det enten foreligger avtale med, eller uttalelse fra, varemottaker om at det er markedsmessig grunnlag for produksjonen, eller når produsenten selv står for markeds- og salgsarbeid.

Internasjonalt samarbeid om forskning for økologisk produksjon og forbruk

Mange av de utfordringene og kunnskapsbehovene som økologisk produksjon står overfor er felles med andre land. Bionær finansierer Norges deltakelse i ERA-NET CORE Organic, som er det internasjonale samarbeidet om forskning for økologisk produksjon og forbruk. Det har vært et godt tilfang av søknader fra de norske FoU-miljøene gjennom årene med dette internasjonale samarbeidet. ERA-NET CORE Organic setter i 2018 i gang 12 nye prosjekter, og norske miljøer er med i flere av prosjektene. NIBIO skal koordinere prosjektet ProRefine, som skal øke tilgangen til økologiske proteinføremidler gjennom bioraffinering av lokale fôrvekster. Sintef Energi er partner i prosjektet SusOrgPlus. Utgangspunktet for prosjektet er at forbrukerne forventer at økologiske næringsmiddelprodukter skal være bærekraftig produsert og ha høy kvalitet. Prosjektet skal utvikle ny prosesseringsteknologi med mindre energiforbruk og lavere CO₂-fotavtrykk, og bidra til mindre svinn ved å bruke uutnyttede produkter fra ferskvaremarkedet. De to prosjektene er også relevante for konvensjonell produksjon/industri, og vil utgjøre viktige bidrag til videre utvikling av relevant kunnskap for nasjonale behov.

Norsk deltagelse i internasjonal forskning på jordbruks- og matområdet er nødvendig for å løse felles utfordringer, styrke kvaliteten på forskningen nasjonalt, og for å kunne forstå og utnytte forskningsresultater fra andre land. Regjeringen vil videreføre støtte til internasjonalt forskningssamarbeid innen økologisk jordbruk.

Boks 4.6 EcoBerries – hvordan sikre trygge økologiske produkter med høy kvalitet gjennom produksjons- og distribusjonskjeden

Nofima har som en av flere internasjonale partnere fått støtte til prosjektet Ecoberries, gjennom ERA-Net Core Organic Plus. Hovedmålet med prosjektet er å utvikle innovative og bærekraftige prosesserings- og emballeringsteknologier for å øke produksjonen av trygge økologiske bærprodukter med høy ernæringsmessig kvalitet og lav miljøbelastning. Prosjektet har blant annet gått ut på å identifisere aktuelle emballasjeløsninger for forlenget holdbarhet og redusert matsvinn samt utvikling av nye skånsomme prosesseringsteknologier. Oppbevaring ved lav temperatur gjennom hele distribusjonskjeden er det mest effektive tiltaket for å bevare høy kvalitet og oppnå lang holdbarhet for ferske bær. Studier av parametre som påvirker forbrukeraksept av nye prosesserte produkter er også gjennomført.

4.2 Utdanning

Et godt utdanningstilbud er en forutsetning for rekruttering av økologiske produsenter, fagarbeidere, rådgivere, lærere og forskere. Det er derfor viktig at det gis utdanningsmuligheter på videregående, fagskole-, høyskole- og universitetsnivå. Økologisk jordbruk bør fortsatt være en del av pensum i landbruksfagene under utdanningsprogrammet naturbruk i videregående skole. Næringa oppfordres til å synliggjøre kompetansebehov i landbruksutdanningen på ulike nivå.

Deltidsstudier og nettstudier er viktig for etablerte produsenter som ønsker å legge om eller nylig har lagt om til økologisk produksjon, og for rådgivere som ønsker å skaffe seg mer kompetanse innen økologisk jordbruk. Tilbud om deltidstudier gir fleksibilitet og

mulighet til å ta utdanning ved siden av jobb, noe som kan bidra til at flere tar slik utdanning.

4.3 Rådgiving og kompetansebygging

Rådgiving til primærprodusentene bidrar til å utvikle god agronomi og øke kompetansen om økologisk produksjon hos næringsutøverne. Norsk Landbruksrådgiving (NLR) bidrar til kunnskapsoppbygging hos bøndene gjennom å være et bindeledd mellom forskning og primærprodusent. Det er viktig at ny kunnskap og kompetanse blir formidlet og gjort tilgjengelig for produsenter raskt. I sitt arbeid bidrar Norsk Landbruksrådgiving til å styrke økologisk jordbruk sin spyspissfunksjon ved at økologiske driftsformer og metoder utviklet gjennom disse blir synliggjort og gjort kjent for både økologiske og konvensjonelle produsenter i hele landet. I rådgivernes vurderinger av muligheter for å øke den økologiske produksjonen på den enkelte gård, må også vurderinger knyttet til muligheten for å produsere det som det er etterspørsel etter inngå.

Boks 4.7 Norsk Landbruksrådgiving

Norsk Landbruksrådgiving (NLR) innhenter, utvikler og samordner kunnskap som rådgivere formidler til næringsutøverne i landbruket. Organisasjonen har også en viktig rolle med å bidra med overføringsverdien fra økologisk til konvensjonelt landbruk i praksis, og for å få til en god dialog mellom næringen og forskningen.

NLR tilbyr rådgiving til produsenter før, under og etter omlegging til økologisk drift. Gjennom *Økologisk Førsteråd* får produsenter som vurderer å legge om til økologisk drift tilbud om et gratis og uforpliktende gårdsbesøk. Produsenten får en vurdering av sitt utgangspunkt for å starte med økologisk produksjon og informasjon om regelverk og sentrale produksjonsfaglige og agronomiske forhold. Det blir gitt tilbud om oppfølging. I *Økologisk Grupperåd* blir det gitt tilbud om faglige samlinger for å utveksle erfaringer, rådgiving og bidra til et sosialt felleskap innen økologisk produksjon. NLR arrangerer også kurs og muligheter for faglig utvikling innen økologisk produksjon.

I tillegg til rådgivingen Norsk Landbruksrådgiving står for, tilbyr også varemottakere og andre aktører rådgiving til både konvensjonelle og økologiske produsenter tilknyttet dem. Dette er ikke avgrenset til rådgiving om økologisk produksjon. Privat sektor oppfordres til å bidra til kunnskapsoppbygging og kompetansespredning ved å spre kunnskap og kompetanse til produsenter i sine nettverk

For å bidra til kompetansebygging og kunnskapsutvikling ble noen fylker oppnevnt som økologiske foregangsfylker i 2010. Satsingen med økologiske foregangsfylker er et tidsavgrenset prosjekt som har pågått over to prosjektperioder. Disse har hatt et særlig ansvar for å bidra til målet om økt produksjon og omsetning av norske økologiske produkter og har hatt et nasjonalt ansvar for utvikling av økologisk produksjon og forbruk innen sine respektive områder. De har også bidratt inn i arbeidet med å stimulere til velfungerende verdikjeder. Det vises til omtale av innsatsområde 3 der øvrige tiltak for å stimulere til en effektiv verdikjede er omtalt.

Boks 4.8 Økologiske foregangsfylker

Foregangsfylkene har i perioden 2010 – 2018 arbeidet innenfor områdene jord og jordkultur, storhusholdning, økologisk frukt og bær, økologiske grønnsaker og økologisk melk og storfekjøtt, og fra 2014 også med økologisk korn. De ulike foregangsfylkene har jobbet ut fra egne mål og planer for sine områder. Satsingen ble evaluert i 2017. Evalueringen viser at foregangsfylkene har vært en vellykket satsing som i hovedsak har bidratt til å oppnå målene som er satt i de ulike fylkene¹.

¹ Skjelvik, J.M., Bruvoll, A og Erlandsen, A. M. (2017). Evaluering av satsingen på foregangsfylker for utvikling av økologisk landbruk. Vista Analyse, Rapport nummer 2017/01.

Satsingen på økologiske foregangsfylker har bidratt til kompetanseoppbygging, formidling av kunnskap og koordinering av aktiviteter. Foregangsfylkene har bygget opp mye kompetanse innenfor ulike produksjoner og har lagt til rette for arenaer for erfarings- og informasjonsutveksling, kompetanseoverføring og mobilisering. Det har imidlertid vært krevende for fylkesmennene som regionale myndigheter å ha et nasjonalt ansvar for utvikling

innen sine områder. Det har vært en utvikling der oppgavene i løpet av prosjektperioden delvis er overtatt av nasjonale aktører som allerede gjennomfører liknende type arbeid som en del av sin virksomhet.

Det er fortsatt et behov for å jobbe med problemstillinger som å øke produktiviteten og sikre effektive verdikjeder i ulike økologiske produksjoner, å løse opp i konkrete flaskehalsar i ulike verdikjeder, rådgiving av enkeltvirksomheter, kunnskaps- og kompetansespredning, mobilisering og FoU-tiltak.

Foregangsfylket for jord og jordkultur har bidratt til økt oppmerksomhet, kunnskap og interesse rundt problemstillinger knyttet til biologiske prosesser i jorda. Dette har skapt engasjement blant både konvensjonelle og økologiske produsenter. Kunnskap om utvikling og bruk av kompost som næringstilførsel er særlig relevant for økologiske produsenter som ikke har enkel tilgang på husdyrgjødsel. Miljømessig og klimamessig er tiltak for forbedring av jordstruktur og humusinnhold relevant med tanke på klimatilpasning, ivaretaking og utnyttelse av ressurser, økt matproduksjon samt å øke jordas kapasitet til karbonlagring.

Regjeringen ønsker å satse videre på arbeid med jord og jordkultur. Det skal etableres et «Jordprogram» på tvers av miljø, klima og driftsform som skal ha et nasjonalt nedslagsfelt og forankres i relevante fagmiljø. Det er viktig at satsingen har overføringsverdi til både konvensjonell og økologisk produksjon.

5 Innsatsområde 2: Legge til rette for økologisk produksjon

Regjeringen ønsker å legge til rette for økologisk produksjon. Produsentene av økologisk mat skal ha stabile og forutsigbare rammevilkår for sin produksjon. Videre er kunnskap om regelverket for økologisk produksjon en viktig faktor som omtales i dette kapitlet.

5.1 God økonomi i økologisk produksjon

God økonomi og lønnsomhet i produksjonen er nødvendig for at eksisterende og nye produsenter skal kunne drive økologisk produksjon, og det er også av avgjørende betydning for en økt økologisk produksjon. God lønnsomhet bidrar til økt motivasjon både for eksisterende og nye produsenter av økologisk mat.

Overordnet har arealet som er under omlegging til økologisk produksjon gått ned siden 2009, men med en liten økning i 2017. Denne utviklingen er til dels veid opp av at produksjonene på de eksis-

terende arealene som er i økologisk drift har økt. Dette har vært en ønsket utvikling gjennom en dreining fra arealbaserte tilskudd til husdyrtilskudd. Dersom trenden med lavere andel arealer under omlegging fortsetter, vil det imidlertid være krevende å øke produksjonen ytterligere.

Markedsmulighetene ved å produsere økologiske produkter som blir etterspurt er den viktigste stimulansen for at produsenter skal legge om til økologisk drift. I tillegg er rådgiving, informasjon og mobilisering viktig for omleggingen til økologisk drift. Organisasjoner og næringsaktører oppfordres til å bidra til økt omlegging til økologisk drift gjennom informasjons-, rådgivings- og mobiliseringsarbeid. For å gi ekstra støtte til produsenter i den krevende karenstiden for produsenter som legger om arealer til økologisk drift, får de i 2018 utbetalt ekstra tilskudd til økologisk produksjon allerede fra 2. års karenstid, selv om det som blir produsert ikke kan sertifiseres som økologiske produkter. For husdyr blir det gitt ekstra tilskudd til økologisk drift i hele omleggingsperioden.

Foto: Debio

Boks 5.1 Landbrukets ØKOLØFT

Prosjektet «Landbrukets ØKOLØFT» har til formål å dekke opp for økt etterspørsel etter økologiske produkter med norskproduserte varer ved å rekruttere nye produsenter og ta vare på eksisterende. Prosjektet er et forpliktende samarbeid mellom Norges Bondelag, Norsk Bonde- og Småbrukarlag, NLR, foregangsfylkene, Debio, DebioInfo AS og Økologisk Norge. Prosjektet arbeider med å mobilisere økoprodusenter, blant annet ved hjelp av «inspirasjonsbønder», tilbud om rådgivning i regi av NLR, og møteserier med fagpersoner fra bl.a. Landbrukssamvirket. Prosjektet utarbeider også informasjonsmaterieil, blant annet kortversjoner av Debios regelverk.

Beregninger gjort av NIBIO⁸ viser at lønnsomheten i økologisk produksjon generelt er god, selv om den varierer noe mellom de ulike produksjonene. Økonomien i grovfôrbasert økologisk husdyrhold er på linje med økonomien i konvensjonell drift. Lønnsomheten i økologisk korndyrking er på høyde med konvensjonell korndyrking. I den økologiske produksjonen av poteter, frukt og grønnsaker varierer lønnsomheten. Økologisk produksjon av svin og kylling er svært lav, men de som har markedstilgang og får omsatt produksjonen som økologisk, oppnår et godt økonomisk resultat.

Det har over lang tid vært en målrettet satsing på økologisk jordbruk. Siden 2009 har det hvert år blitt bevilget i størrelsesorden 130–160 mill. kroner til utvikling av økologisk produksjon. Av disse er om lag 100 mill. kroner direkte tilskudd til produsent i form av husdyrtilskudd og arealtilskudd. Dette er tilskudd som gis til de økologiske produsentene på toppen av de tilskuddene som gis til all jordbruksproduksjon uavhengig av driftsmetode. Som et eksempel på hva den ekstra støtten til økologisk produksjon utgjør, er det ekstra tilskuddet til økologisk produksjon beregnet til å utgjøre om lag 20 kr. per kg sauekjøtt eller 500 kr. per vinterfôra sau.

⁸ Knutsen, H., Haukås T., Kårstad S. og A. Milford (2016). Økonomien i økologisk jordbruk. NIBIO-rapport. Vol. 2, Nr. 124. Norsk institutt for bioøkonomi 2016.

I tillegg til direkte tilskudd er det årlig bevilget 30–45 mill. kroner i utviklingsmidler til økologisk landbruk.

Nivået på virkemidlene vil måtte tilpasses den den til enhver tid gjeldende utvikling. I de årlige jordbruksoppgjørene vurderer Regjeringen om virkemidlene har et nivå og innretning som bidrar til at norsk produksjon av økologiske produkter i størst mulig grad fyller etterspørselen etter slike varer og gjør nødvendige justeringer dersom det er behov for dette.

Produsentsamarbeid om vekstskifte

Den geografiske produksjonsfordelingen er en særlig utfordring for økologisk produksjon. Driftsformen fordrer et allsidig driftsopplegg, og nabo-samarbeid med vekstskifte kan derfor være viktig for å øke den økologiske produksjonen i Norge. Det har allerede vært jobbet med nabosamarbeid med vekstskifte innen økologisk grønnsaksdyrking. Samarbeid mellom økologiske grønnsaksprodusenter og økologiske melkeprodusenter eller andre med eng i vekstskiftet gir fordeler innen agronomi generelt og plantevern spesielt. En mulig løsning for å få til et omfattende nabosamarbeid om vekstskifte er å bygge videre på en elektronisk kartløsning som er utviklet.

Utviklingen av et målrettet vekstskiftesamarbeid kan skje gjennom en «jordbank», der produsenter melder inn behov for jord til spesielle produksjoner, samtidig som andre melder inn at de er interessert i å få til et bedre vekstskifte på sine engarealer, eller har husdyrgjødsel som kan brukes. Den elektroniske kartløsningen med produsentoversikt kan være til god hjelp for å kartlegge aktuelle steder for fremtidig samarbeid. Rådgivere, faglag eller andre som er i kontakt med økologiske produsenter oppfordres til å formidle kontakt mellom produsenter og bidra inn i samarbeid om bruk av elektronisk kartløsning og formidlingstjeneste for vekstskifte.

5.2 Regelverk for økologisk produksjon

Begrepet økologisk er beskyttet gjennom det offentlige regelverket for økologisk produksjon. Regelverket er en del av EØS-avtalen, og dekker hele matproduksjonskjeden. Regelverket er fastsatt som forordninger, og har per i dag flere unntaksmuligheter og overgangsordninger. Utover fleksibiliteten som er nedfelt i EØS-regelverket er

det ikke rom for nasjonale tilpasninger. Mattilsynet har utarbeidet veiledere til regelverket for å lette tilgjengeligheten av regelverket. Organisasjoner og markedsaktører oppfordres til å spre kunnskap og informasjon om regelverket til produsenter og andre virksomheter.

I utvikling og forvaltning av regelverket er det viktig at målsetningene og prinsippene for økologisk produksjon knyttet til blant annet miljø og høy dyrevelferd vektlegges, slik at økologisk produksjon også fremover kan fungere som en spydspiss for norsk jordbruk. Dette er også viktig for å ivareta forbrukertillit og forbrukerinteresse for økologiske produkter.

Norge er representert i fora vi har adgang til på økologiområdet og gir innspill i regelverksprosessene. Regelverksutvalget for økologisk produksjon (RVU) ble opprettet i 2008, blant annet med det formål å legge til rette for at sektoren involveres i utvikling av EØS-regelverket, og at sektoren på et tidlig tidspunkt informeres om kommende endringer i regelverket. Regjeringen vil videreføre Regelverksutvalget for økologisk produksjon slik at sektoren involveres i utvikling av regelverket. Organisasjoner og næringsaktører oppfordres til å synliggjøre utfordringer og muligheter for sektoren knyttet til regelverksendringer på et tidlig tidspunkt i regelverksutviklingen og bidra til videreutvikling av regelverket når det er under arbeid i EU.

Foto: Debio

Boks 5.2 Regelverksutvalget for økologisk produksjon (RVU)

Regelverksutvalget for økologisk produksjon legger til rette for godt samarbeid mellom myndigheter, næring og andre berørte parter om regelverksutvikling innen økologisk produksjon. Utvalget gir råd til Mattilsynet om regelverksutvikling på økologiområdet. Utvalget kan også komme med selvstendige forslag og uttalelser i den offentlige debatten om økologisk produksjon.

Mandatet for utvalget er å:

- tilrettelegge for et bredere samarbeid med berørte parter innen økologisk produksjon
- fange opp regelverksendringer tidlig i prosessen og formidle dette til næringa
- forberede innspill til internasjonale fora for regelverksutvikling, med hovedvekt på EØS-arbeidet
- identifisere behov for, og vurdere mulighetene for, forenklinger og tilpasning til norske driftsforhold og rammebetingelser

Regelverksutvalget er bredt sammensatt, og har medlemmer fra følgende organisasjoner og institusjoner:

- Norsk Bonde- og Småbrukarlag
- Norges Bondelag
- Økologisk Norge
- Norsk senter for økologisk landbruk (NORSØK)
- Debio
- Biologisk-dynamisk Forening
- Norsk Landbruksrådgiving
- Norsk Landbrukssamvirke
- NOFIMA AS

Landbruks- og matdepartementet og Landbruksdirektoratet er observatører. Mattilsynet er sekretariat for RVU.

Foreslåtte endringer innebærer blant annet behov for økning av produksjon av norsk økologisk korn. Det er også behov for økt produksjon av proteinvekster. Til tross for at det kan bli en utfordring å oppfylle disse kravene, er for eksempel egenprodusert fôr og at husdyrene kun skal føres med økologisk fôr viktige prinsipper i økologisk jordbruk. I dag ligger ofte norskandelen i økologisk kraftfôr lavere enn i konvensjonelt kraftfôr.

For å legge til rette for at kommende krav kan oppfylles er målrettet og effektiv kunnskapsutvikling sentralt. Kommende regelverkskrav bør sees i sammenheng med forskningsbehov og ha en kobling til det mulige FoU-forumet som vil bli vurdert, jf. kapittel 3.3. Regjeringen vil at tilskuddsordningene fremover i større grad kan sees i sammenheng med bestemmelser i regelverket for økologisk produksjon slik at man ved behov kan justere virkemidlene for å tilrettelegge for at krav i regelverket kan møtes.

Regelverksutvalget for økologisk produksjon (RVU) tildeles årlig midler fra ordningen «Utviklingsmidler innen økologisk landbruk». Ulike utviklingsprosjekter knyttet til regelverket, blant annet prosjekter som har til formål å finne frem til løsninger for den praktiske driften, har blitt støttet med utviklingsmidlene. Regjeringen vil, i utviklingen av Økologi-programmet, vurdere hvordan utviklingsmidlene innen økologisk landbruk kan bidra til å øke kunnskapen om regelverket og hvordan nye regelverkskrav kan følges opp i praktisk drift.

Det forventes nytt EU-regelverk som trer i kraft fra 2021, og som erstatter gjeldende regelverk på området. I forslaget er det enkelte endringer som kan gi utfordringer for økologisk produksjon i Norge. Eksempler på dette er krav om økt andel egenprodusert fôr og forbud mot dyrking i avgrenset medium i veksthus.

Boks 5.3 Kontroll og merking av økologiske produkter

Begrepet økologisk er beskyttet gjennom Forskrift om økologisk produksjon og merking av økologiske landbruksprodukter, akvakulturprodukter, næringsmidler og fôr.

Gjennom EØS-regelverket er Norge forpliktet til å ha en kontrollordning i offentlig regi. Mattilsynet har delegert myndighet til å føre tilsyn og fatte enkeltvedtak til Debio på de fleste av områdene som er dekket av forskriften. Debio fører tilsyn med at produkter som markedsføres med henvisning til den økologiske produksjonsmetoden, tilfredsstiller kravene i regelverket. Debio utfører minst én fysisk kontroll årlig hos alle virksomheter som er tilknyttet kontrollordningen, samt tilleggskontroller.

Debios Ø-merke kan brukes til å merke økologiske produkter. EU-logoen kan også benyttes til merking av økologiske produkter. Logoene kan også brukes samtidig. Derksom EU-logoen benyttes, skal opprinnelsessted for landbruksråvarene som inngår angis.

Figur 5.2.1 Debios Ø-merke

Figur 5.2.2 EU-logoen for økologiske produkter

6 Innsatsområde 3: Utvikling av en effektiv verdikjede

Markedet for økologisk mat er fortsatt lite. For å utnytte mulighetene for økt økologisk produksjon og løse sentrale utfordringer i verdikjeden, er det nødvendig å arbeide med markedsutvikling, og arbeide for at verdikjeden er samordnet og effektiv. Sentralt for videre utvikling av en effektiv verdikjede for økologisk produksjon er at forbrukerne får tak i det mangfoldet av økologiske produkter de etterspør, og at dette skjer med utgangspunkt i norsk produksjon så langt det er mulig. Innsatsen som legges ned i privat sektor⁹ er avgjørende for å få til dette. Koordinering av kommunikasjon og informasjon i verdikjeden for økologiske varer kan bidra til utvikling og til at balansen mellom tilbud og etterspørsel blir bedre.

⁹ Privat sektor omfatter private virksomheter og næringsaktører, interesseorganisasjoner og frivillig sektor.

6.1 Markedsaktørene sin innsats for å utvikle en effektiv varestrøm

De lave og varierende produksjonsvolumene i økologisk produksjon gir en lite effektiv varestrøm og ubalanse mellom produksjon og etterspørsel. Det er særskilte utfordringer knyttet til blant annet ustabile leveranser, ekstra kostnader knyttet til frakt og distribusjon samt dyr foredling og lav anvendelsesgrad. Innsatsen markedsaktørene legger ned for å løse slike utfordringer vil være avgjørende for å utvikle verdikjeden videre.

For at driften skal være lønnsom er produsentene av økologisk mat avhengige av at kjøpernes betalingsvillighet er større enn for konvensjonelle produkter. Leveringsavtaler er viktige for å sikre at produsentene får levert varene og dermed ha et stabilt utgangspunkt for planlegging av driften. Per i dag må produsenter av økologisk kjøtt og melk ha avtale med varemottaker for å få levert varene

Foto: Debio

sine og få utbetalt merpris. Etter en periode uten å inngå nye leveringsavtaler for økologisk melk, har TINE nå åpnet for dette i noen geografiske områder. Nortura gir merpris for økologiske storfe og småfe i alle områder, og for økologisk svin og kylling i noen områder. Markedsaktørene oppfordres til å bidra til en god dialog med nye økologiske produsenter om mulige nye leveringsavtaler for å øke produksjonen av økologisk mat i Norge.

Regjeringen vil, gjennom de økonomiske virkemidlene, gi muligheter for økologisk produksjon i hele landet. Økologiske produsenter får generelle tilskudd som er differensiert ut fra geografi og struktur, i tillegg til tilleggene for økologisk produksjon, som utmåles flatt. Regjeringen mener kombinasjonen av generelle tilskudd og tilskudd til økologisk produksjon er dekkende for å ta hensyn til geografi og struktur. Gitt rammebetingelsene for landbrukspolitikken generelt, behovet for effektivitet i foredlingsleddene og produsentenes behov for fagmiljø, må man likevel akseptere at en utvikling av produksjonsklynger kan være nødvendig for å øke den økologiske produksjonen og utvikle en effektiv verdikjede.

Både den geografiske produksjonsfordelingen og markedsstrukturen bidrar til at det skapes produksjonsklynger. Varemottakere har vært restriktive med å inngå nye leveringsavtaler for enkelte økologiske produkter som ikke er i nærheten av områder der det allerede finnes et visst omfang av økologisk produksjon. Etablering av produksjonsklynger kan være en utfordring for utviklingen av økologisk produksjon i en del områder, men gir samtidig muligheter til økt samarbeid mellom produsenter, som er positivt for økt økologisk produksjon.

Grossistene har god kontakt med både produsenter og dagligvarekjedene, og har dermed en viktig rolle i å formidle markedsinformasjon og bidra til å motivere produsentleddet til økt økologisk produksjon og å styrke produksjonsplanleggingen. Det er viktig at grossistene har god kommunikasjon med lager og pakkeri for å formidle behovet for økologiske varer. For grossistleddet er det også en utfordring at de ikke alltid har alle økologiske produkter på lager, noe som kan være negativt for butikkene som ikke alltid får inn økologiske varer like raskt som de konvensjonelle.

Utfordringer knyttet til ustabile leveranser er særlig fremtredende for økologisk produksjon av frukt, bær og grønnsaker. Det bør arbeides for å

sikre mest mulig effektive bindeledd mellom økologiske produsenter og de ulike markedsaktørene. Et slikt arbeid kan bygge på erfaringer fra tidligere arbeid knyttet til å koordinere kommunikasjon og informasjonsflyt i disse verdikjedene, blant annet fra Foregangsfylkene for økologiske grønnsaker og økologisk frukt og bær.

Lav anvendelsesgrad er en utfordring for mange produktgrupper, særlig melk og kjøtt. Det må være en ambisjon at en større andel av det som blir produsert som økologisk også blir omsatt som økologisk vare. Dette krever innsats i foredlingsleddet og kan skje samtidig som man jobber for å øke produksjonen og dermed får større volum. Produktutvikling og alternative måter å utnytte råvaren på kan være positive grep i foredlingsleddet.

Liten og ujevn tilgang på økologiske produkter er en utfordring i dagligvarebutikkene, særlig når det gjelder økologisk frukt, bær og grønnsaker. Det er positivt med motiverte butikksjefer og frukt- og grøntansvarlige i dagligvarehandelen.

Flere av de store matvarekjedene har gjennomført kampanjer for å fremme salget av økologisk mat. Erfaringer fra disse viser at de har hatt god effekt for omsetningen av økologiske produkter. Flere matvarekjeder tilbyr også ulike produkter som egne merkevarer (EMV).

I utviklingen av økologisk jordbruk ligger også et potensiale for å se lokalmat og økologisk mat i en tydeligere i sammenheng. Dette kan skje gjennom regionale satsinger, kampanjer og produktutvikling. En slik kobling vil også kunne bidra til å bygge økologisk som merkevare. Det arbeides for å etablere Norge som matnasjon, der økologisk mat inngår som en naturlig del av satsingen. Utvikling av matnasjonen Norge skal skje gjennom offentlig-privat samarbeid.

Boks 6.1 Matnasjonen Norge

Regjeringen har samlet seg om begrepet matnasjonen Norge som en felles politisk ramme for å synliggjøre den samlede matproduksjonen og matmangfoldet i Norge, og stimulere til fortsatt næringsutvikling og verdiskaping med utgangspunkt i sunn og trygg norsk mat. Visjonen for matnasjonen Norge er som følger:

«I 2030 er mat en kilde til matglede, stolthet og fellesskap i hele befolkningen, og er et synlig element i turistlandet Norge. Norge er internasjonalt kjent for en spennende matkultur, sin store sjømateksport og mat- og drikkeopplevelser med norske råvarer i verdensklasse.»

Matnasjonen Norge består av produkter fra sjø og land, og omfatter både norsk mat og norsk drikke. Videre skal matnasjonen Norge fremme kjennskap, kunnskap, kompetanse og ferdigheter, samt positive holdninger, til norsk mat og matkultur, og medvirke til selsetting og bosetting i hele landet.

Matnasjonen Norge bygger på de globale bærekraftsmålene for en langsiktig, bærekraftig utvikling sosialt, økonomisk, kulturelt og miljømessig, med konkret utgangspunkt i:

1. stor tilgang på gode råvarer
2. bærekraftig ressursforvaltning og produksjon av mat
3. trygg og sunn mat
4. god plante-, dyre- og fiskehelse
5. god velferd hos landdyr og fisk
6. dokumentérbar kvalitet i hele matkjeden
7. hederlig omsetning av mat og forbrukerhensyn

6.2 Informasjon til omsetningsleddet

Essensielt for en effektiv verdikjede er at alle leddene har god kunnskap om økologisk produksjon og økologiske produkter. Informasjon om økologisk produksjon til primærprodusentene, informasjon og kunnskap til foredlingsleddet og NOFIMAs satsing er omtalt under innsatsområde 1.

Storhusholdninger

Både private og offentlige storhusholdninger er viktige markeder for omsetning av økologiske varer i større volum og kan være en viktig alternativ omsetningskanal for mindre og mellomstore produsenter. Offentlige storhusholdninger kan spille en viktig rolle for å utvikle markedet for norskprodusert økologiske varer. De offentlige storhusholdningene har behov for innkjøp av store volum og representerer dermed stabile og store innkjøpere som bidrar til økt forutsigbarhet for produsentene for å få avsetning av økologiske produkter.

For å gjøre både private og offentlige storhusholdninger i stand til å ta informerte valg og gjøre det lettere for de som ønsker å velge økologisk mat, er informasjons- og veiledningstiltak viktig. Det har vært gjennomført slike tiltak gjennom Foregangsfylket for storhusholdning (ØQ). Det er utarbeidet en metodikk og utdannet et veilederkorps for veiledning av storhusholdninger og hvordan de kan benytte mer økologisk mat. Regjeringen vil bygge videre på erfaringene fra dette arbeidet i oppfølgingen av strategien. Offentlige og private storhusholdninger oppfordres til å inkludere økologisk mat i sine innkjøp.

Boks 6.2 Debios valørmerker

En virksomhet kan synliggjøre og markedsføre sin satsing på økologisk mat ved hjelp av Debios «valørmerker» som kan oppnås i de tre valørene bronse, sølv og gull, gradert etter prosentandel av økologisk mat. For å få bronsemerket må minst 15 prosent av maten være økologisk, mens andelen er 50 og 90 prosent for henholdsvis sølvmerket og gullmerket. Et kjøkken kan også tildeles et Ø-merke hvor man ikke binder seg til en viss andel, men har tilbud om definerte retter som er heløkologiske. Debios valørmerker er en privat ordning som reguleres av Debios private Regler for bruk av Debio-merker i matvarehandelen.

Gjennom utviklingen av matnasjonen Norge, vil man samarbeide for å fremme norsk matkultur og øke bruken av norsk mat både i offentlig og privat sektor.

Direktoratet for forvaltning og IKT (Difi) har igangsatt et arbeid med å utvikle miljøkrav og -kriterier som kan brukes i offentlige innkjøp. I Lov om offentlige anskaffelser § 5 heter det at:

«Statlige, fylkeskommunale og kommunale myndigheter og offentligrettslige organer skal innrette sin anskaffelsespraksis slik at den bidrar til å redusere skadelig miljøpåvirkning, og fremme klimavennlige løsninger der dette er relevant.»

I dette arbeidet inngår også i en vurdering av relevante krav til offentlige innkjøp av mat, herunder muligheten til å velge økologisk mat.

Foto: Debio

Boks 6.3 Informasjon og veiledning til offentlige og private storhusholdninger

DebiolInfo er på oppdrag fra Foregangsfylket for storhusholdninger gitt i oppgave å følge opp storhusholdninger over hele landet, blant annet gjennom teorikurs, praktiske kurs, veiledning, inspirasjonsturer og rådgiving om offentlige anskaffelser. Gjennom etableringen av «Matvalget» har DebiolInfo opparbeidet kompetanse om offentlig innkjøpsregelverk, utvikling av alternativer for en bærekraftig meny, kjennskap til økologisk produksjon og hvem som er aktuelle leverandører av økologiske produkter. «Matvalget» kan også ha overføringsverdi til andre storhusholdninger enn de som serverer økologisk mat, da veiledningen også inneholder elementer som kan være av generell interesse, som for eksempel hvordan redusere svinn, hvordan øke andel grønnsaker, belgvekster og korn, og bruk av sesongbaserte råvarer.

Forbrukerleddet

Forbrukerne har ulike oppfatninger om hva økologisk produksjon og produkter er. Det er derfor viktig å gi forbrukere riktig og faktabasert informasjon om økologisk produksjon og produkter slik at de kan ta informerte valg. Informasjon til forbrukere kan gis gjennom forbrukerrettet informasjon og generisk markedsføring. Mens forbrukerrettet informasjon her forstås som informasjon som inneholder nøytrale og faktabaserte opplysninger som sørger for at mottakerne kan ta informerte valg¹⁰, er generisk markedsføring informasjon som skal virke kjøpsutløsende for produktkategorien som markedsføres.

¹⁰ Denne forståelsen er blant annet i tråd med evalueringen av generisk markedsføring gjennomført av Zynk Communication & Leadership (2017) Evaluering av generisk markedsføring av økologisk mat.

Myndighetene har de siste årene tatt ansvar for både forbrukerrettet informasjonsarbeid og generisk markedsføring av økologisk mat. Denne oppgaven har vært lagt til Matmerk, som har løst oppgaven ved å formidle informasjon om økologisk mat og generisk markedsføring gjennom digitale kanaler, i hovedsak gjennom nettsiden Okologisk.no og Facebooksiden Økoprat. Arbeidet med generisk markedsføring ble evaluert i 2017¹¹.

Behovet for lett tilgjengelig og godt formidlet informasjon om økologisk mat er fortsatt stort. Informasjonen fra det offentlige om økologisk mat bør inneholde dokumenterbare og objektive opplysninger som bidrar til at mottakerne er i stand til å ta informerte valg. Matmerks oppdrag fremover skal derfor knyttes til faktabasert informasjonsarbeid om økologisk mat.

Flere aktører arbeider aktivt med å formidle informasjon om økologisk mat i ulike kanaler. Det er potensiale for å forenkle tilgangen til informasjon, utvikle innholdet bedre og etablere sterkere fagmiljø. Matmerk får et koordinerende ansvar for å systematisere og tilgjengeliggjøre fakta og dokumentasjon om økologisk mat. Informasjonen rettes mot forbrukere og skal gi sikker og nøytral kunnskap om økologiske produkter. Den skal samles på en digital plattform, en «hub» eller ressurside. Nettsiden Okologisk.no har i dag så stor rekkevidde at det vil være naturlig å bygge opp nettstedet med dette formålet. Matmerk får ansvaret for utvikling av ressursiden, som skal formidle faktabasert informasjon om økologisk mat.

En større omlegging av Okologisk.no til en ressurside med fakta og dokumentasjon om økologisk mat, vil stille høye krav til faglig innhold. Det skal derfor opprettes et eget redaksjonsråd for ressursiden. Redaksjonsrådet ledes av Matmerk og bør ha representanter fra relevante aktører innen forvaltning, kunnskapsutvikling og organisasjoner. Relevante aktører oppfordres til å delta aktivt inn i redaksjonsrådet.

Den generelle utviklingen viser at aktørene i dagligvarebransjen tar større ansvar for å markedsføre økologisk mat. Generisk markedsføring og merkevarebygging rundt økologisk mat er en del av flere

¹¹ Zynk Communication & Leadership (2017). Evaluering av generisk markedsføring av økologisk mat.

dagligvarekjeders strategi. Flere av de store matvarekjedene har hatt ulike kampanjer for å fremme salget av økologisk mat. Erfaringene fra slike kampanjer har vært at de er effektive og har bidratt til sterk omsetningsøkning av økologiske produkter for disse kjedene.

Videre arbeid i organiseringen av generisk markedsføring av økologiske produkter vil måtte sees i sammenheng med Omsetningsrådets gjennomgang av opplysningsvirksomheten.

Kunnskap om omsetning av økologiske produkter

Det finnes god statistikk over hva som er omsatt av økologisk mat i dagligvarehandelen gjennom Landbruksdirektoratets årlige statusrapporter¹². Rapportene gir også en oversikt over omsetning fra viktige salgskanaler utenfor dagligvare, slik som storhusholdning, Bondens marked, abonnementsordninger og spesialbutikker. Dette er likevel ikke like nøyaktige som statistikken over omsetning i dagligvarehandelen.

Ettersom det de siste årene har vært en vekst i omsetningen, uten tilsvarende økning i norsk produksjon, er det grunn til å tro at mye av omsetningsveksten dekkes av importert vare. Importstatistikken skiller ikke mellom import av konvensjonell og økologisk mat ettersom både konvensjonell og økologisk mat klassifiseres på samme måte i tolltariffen. Man vet derfor ikke nøyaktig hvor mye av den omsatte økologiske maten som er produsert i Norge. Bedre statistikk for importandel vil gjøre det lettere å koordinere tilbud og etterspørsel. Ved å se hvilke produktgrupper som har høy importvekst, og om dette er varer med produksjonspotensial i Norge, vil man kunne målrette virkemiddelbruken mot disse gruppene. Spesielt når det gjelder frukt og grønt, er det utfordringer med å skaffe godt datagrunnlag om hvor stor andel som kommer fra norsk produksjon og om hvor stor andel av norsk økologisk produksjon som omsettes som økologisk. Regjeringen vil starte et arbeid for å bedre statistikkgrunnlaget på dette området.

---

¹² Landbruksdirektoratet (2017). Produksjon og omsetning av økologiske landbruksvarer. Rapport for 2017. Rapport nr. 9/2018.

Utgitt av:
Landbruks- og matdepartementet

Offentlige institusjoner kan bestille flere eksemplarer fra:
Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon
Internett: www.publikasjoner.dep.no
E-post: publikasjonsbestilling@dss.dep.no
Telefon: 222 40 000
Publikasjonskode: M-0751 B

Foto: Debio
Trykk: Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon
07/2018 – opplag 100

